

Asia: VN/22704/2021

Lausuntopyyntö työryhmän luonnoksesta kansalliseksi ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelmaksi 2030 (KISS2030)

Lausunnonantajan lausunto

1. Onko ehdotettu kansallinen ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelma 2030 tasapainoinen, eli onko kaikki tarvittavat näkökohdat huomioitu?

On hyvä, että sopeutumissuunnitelmassa on painotettu mm. oikeudenmukaisuutta sekä tehty riski- ja haavoittuvuustarkasteluja sekä kartoitettu alueellisia ominaispiirteitä. Todettakoon, että Ilmastonmuutokseen liittyvät riskit ja haavoittuvuudet Suomessa -raportista puuttuu vielä kulttuuriperintö- ja -ympäristöosuus. Tämä on syytä täydentää raporttia viimeisteltäessä.

Paikoin suunnitelman näkökulma on vahvasti kaavoituksessa ja uudistuotannossa. Olemassa oleva rakennuskanta tulisi huomioida toimenpiteissä selvästi nykyistä laajemmin. (Yhteiskunnan tasolla infrastruktuurin korjausvelan rinnalla rakennuskannan korjaus- ja mahdolliset muut ilmastonmuutokseen sopeutumisen seurauksena syntyvät muutostarpeet ja paineet liittyvät sekä rakennusten sopeuttamiseen muuttuviin ilmasto-olosuhteisiin että energiatehokkuuden parantamiseen.)

2. Tarkemmat huomiot luvusta 'Havaitut muutokset, vaikutuskenaariot ja riskit' (Luku 2.2)

Luvussa 2.2.4.1. luetellaan yleisellä tasolla asioita, joihin ilmastonmuutos voi uhkatekijänä vaikuttaa. Näistä mainitaan mm. luonnon monimuotoisuus, rakennettu ympäristö ja infrastruktuuri. Tätä listaa olisi hyvä täydentää kulttuuriperinnön näkökulmalla todeten, että haitallisia vaikutuksia voi kohdistua myös rakennusperintöön, arkeologiseen kulttuuriperintöön maassa ja vedessä, perinnemaisemiin sekä maisemiin laajemmin. Vaikutukset arkeologiseen kulttuuriperintöön voivat olla joko välittömiä kuten myrskytuhot, tulvat, eroosio, maanvyörymät tai tuhoeläimet tai välillisiä kuten muutokset maa- ja metsätaloudessa sekä luonnonympäristössä. Itämeren muuttuvat olosuhteet (mm. sään ääri-ilmiöt kuten myrskyt, veden pinnan vaihtelut, veden lämpeneminen) voivat vaikuttaa negatiivisesti myös Itämeren vedenalaiseseen kulttuuriperintöön ja sen säilymiseen.

Vaikutukset rakennusperintöön ovat samat kuin yleisesti rakennuksiin vaikuttavat tekijät, jotka on varsin kattavasti koottu ja esitetty riskihaavoittuvuustarkastelussa.

Lisäksi on hyvä todeta erikseen ilmastonmuutoksen haitalliset vaikutukset saamelaiden ympäristöön, perinteisten elinkeinojen harjoittamiseen sekä saamelaiseen kulttuuriin, kulttuuriperintöön ja maisemaan. On myös syytä korostaa kulttuuriin ja luontoon liittyvien riskien ja vaikutusten kietoutumista toisiinsa.

Myös luvussa 2.2.4.4. käsitellään rakennettua ympäristöä. Luvussa nostetaan esiin kosteusrasituksen muutoksen vaikutukset rakenteiden homeutumisriskille suhteessa olemassa olevaan rakennuskantaan, lumikuormien ja jäätymis-sulamisissykliin muutosten vaikutukset mm. betonin pakkasrapautumiseen sekä helleaaltojen vaikutukset rakenteiden riskeihin ja terveydellisiin vaikutuksiin suhteessa riskiryhmiin. Näiden yhteydessä huomioidaan edelleen asianmukaisesti riskien tapauskohtainen kytkeytyminen rakennusten rakennusaikaan, aikakauden käytettyihin materiaaleihin sekä käyttötarkoitukseen ja sijaintipaikkaan. Nämä kaikki rakennuskantaan kohdistuvat riskit heijastuvat myös rakennettuihin kulttuuriympäristöihin ja rakennusperintöön.

Rakennusperinnön tai laajemmin kestävästä rakennuskulttuurin ydintä ovat materiaalien pitkäaikainen käyttö, materiaaleja säästävä korjaaminen ja säilyttäminen (vrt. myös kiertotalous) sekä näihin liittyvä osaaminen. Kestävä rakennuskulttuuri säästää luonnonvaroja, vähentää ilmastoa ja ympäristöä kuormittavaa rakentamista kunnossapitämällä olemassa olevaa rakennuskantaa ja pitämällä se käytössä mahdollisimman pitkään. Perinteisillä puurakentamisen taidoilla voidaan tukea hiilinielua kasvattavaa uutta puurakentamista.

Myös luvussa 2.2.4.5. (Seuraukset muille toimialoille) käsitellään kulttuuriperintöä ja kulttuuriympäristöjä. Lukuja voisi laajentaa ja syventää eri toimialojen yksityiskohtaisemmilla kuvauksilla erityisesti, mikäli sopeutumis suunnitelman lisäksi ei laadita erillistä toimenpideohjelmää.

Luvussa 2.2.4.10 (Institutionaalinen haavoittuvuus) todetaan, että institutionaalisen haavoittuvuuden vähentäminen on keskeistä yhteisö- ja yksilötason haavoittuvuuksien vähentämiseksi. Institutionaalisen tason haavoittuvuuksiin listataan mm. lakisääteiden velvoitteiden ja konkreettisten sopeutumistavoitteiden puuttuminen monilla toimialoilla sekä sopeutumistoiminnan systemaattisen seurantatiedon puuttuminen. Näiden puutteiden tunnistaminen on hyvä lähtökohta tilanteen parantamiseksi.

3. Tarkemmat huomionne suunnitelman visiosta ja päämääristä (Luvut 2.3 ja 2.4)

Museovirasto pitää suunnitelman visiota ”Hyvinvointia ja turvallisuutta muuttuvassa ilmastossa” lyhykäisyydessään toivoa ja myönteistä ilmapiiriä ylläpitävänä. Samalla on kuitenkin ylläpidettävä ja lisättävä kansalaisten tietoisuutta ilmastomuutoksen etenemisestä ja vaikutuksista sekä kannustettava kaikkia kestävään elämäntapaan korostaen sitä, että hiilinegatiivinen elämäntapa tukee osaltaan mm. sujuvaa arkea myös tulevaisuudessa.

Visiosta on johdettu suunnitelman kolme päämäärää, jotka ovat tahto, keinot ja kyky sopeutua. Nämä laajat teemat on kuitenkin avattava ja konkretisoitava sopivalla tavalla eri toimialoille ja yhteisöille. Kaikissa on oleellista myös osallistaminen ja yhdessä tekeminen. Keinot eli menetelmät ja työkalut tulevat todennäköisesti olemaan haastavin päämäärä, sillä siinä olemme pitkälti vielä uuden edessä.

Tässä yhteydessä tai jossakin muussa sopivassa kohdassa olisi hyvä korostaa esim. tahtotilaan liittyen sitä, että ihmisten ympäristösuhde määrittyy ensi sijassa kulttuurisesti. Tämän suhteen ja samalla tahtotilan vahvistamisessa kulttuuri(perintö)- ja museosektorilla on paljon annettavaa keskustelualustana ja vaikuttajana. Ilmastotavoitteiden, vision ja kolmen päämäärän saavuttaminen vaatii myös sosiaalista ja kulttuurista muutosta: muutokseen tarvitaan kulttuurista sitoutumista, kestävien toimintatapojen vahvistamista ja jatkuvuutta. Kulttuuri- ja kulttuuriperintöala, museot, kirjastot, teatterit, taide nostavat ilmastotavoitteita esiin ja voivat myötävaikuttaa ihmisten käyttäytymiseen ja toimintaan.

Ilmastomuutokseen hillinnän lisäksi jatkuvuudet, joita yhteisöjen aineelliset ja aineettomat kulttuuriperinnöt ja niitä koskeva tieto edustavat, tukevat ihmisten sopeutumiskykyä osin jo väistämättömissä muutoksissa.

Kulttuuri ja kulttuuriperintö auttavat ihmisiä kuvittelemaan ja toteuttamaan kestävämpiä tulevaisuuksia, ne ovat sekä muutos- että sopeutumisvoima. Kansainvälisesti kulttuurin ja kulttuuriperinnön merkitystä kriiseissä ja kestävämmän tulevaisuuden tukena nostaa esiin esimerkiksi Climate Heritage Network mm. tuoreessa toimintaohjelmassaan (”Empowering People to Imagine and Realise Climate Resilient Futures Through Culture – from Arts to Heritage”, Sept. 2022).

Syksyllä 2022 julkaistuissa EU komission asiantuntijaryhmän raportissa (”Strengthening Cultural Heritage Resilience for Climate Change”) suositetaan mm., että jäsenmaiden hallinto integroisi kulttuuriperinnön ilmastopolitiikkaan, sekä ilmastomuutoksen hillintää että sopeutumista koskeviin suunnitelmiin kansallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla. Suosituksissa kehoitetaan jäsenmaiden ministeriöitä ja hallintoja varmistamaan ilmastotoimia koordinoivien tahojen ja kulttuuriperintösektorin yhteistyö.

4. Näkemyksenne teemasta 'Kansallisen tason strateginen suunnittelu ja ennakointi' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Tässä luvussa todetaan osuvasti, että sopeutumistyön lähtökohtana on ollut muutoksen vaikutusten tunnistaminen, ennakointi ja sopeutuminen osana eri alojen normaalia suunnittelua ja toimintaa. Ilmastonmuutos ja siihen liittyvät näkökohdat ovat yksi hallitusohjelmaan kirjatun, työn alla olevan Kulttuuriperintöstrategian lähtökohdista. Eri hallinnonaloja ja sektoreita yhdistävä strategia hyväksyttäneen valtioneuvoston periaatepäätöksenä vielä tällä hallituskaudella. Sen toteuttamiseksi laaditaan erillinen toimintaohjelma. Museovirastolla on myös oma kestävä kehityksen toimintaohjelmansa (2021).

5. Näkemyksenne teemasta 'Kokonaisturvallisuus ja yleinen huoltovarmuustyö' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Kokonaisuuden kuvaus, havainnot ja tavoitteet ovat oikeansuuntaisia ja kannatettavia.

6. Näkemyksenne teemasta 'Ruoka- ja ravitsemusturva' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Kokonaisuuden kuvaus, havainnot ja tavoitteet ovat oikeansuuntaisia ja kannatettavia. Erityisesti ilmatoruokaohjelmaa valmisteltaessa on hyvä huomioida, että perinteistä ammentava ruokavalio ja ruoankäsittelymenetelmät voivat tarjota osaratkaisuja kohti ilmastoystävällisempää ruokavaliota

7. Näkemyksenne teemasta 'Infrastruktuuri ja rakennettu ympäristö' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Luvun 2.5.4 toimenpiteissä korostuvat infrastruktuurin ylläpitämiseen ja toimintavarmuuteen liittyvät kysymykset esim. korjaamistarpeiden osalta sekä toisaalta maankäytön suunnitteluun liittyvät kysymykset. Sen sijaan olemassa olevan rakennetun ympäristön huomioivia toimenpiteitä ei esitetä (2.5.4.3). Näitä olisi tarpeen tuoda mukaan. Hyvä esimerkki on mm. tuoretta tutkimustietoa tarjoava ”Purkaa vai korjata? Hiilijalanjälkivaikutukset, elinkaarikustannukset ja ohjaukseen” - julkaisu.

Rakennettua ympäristöä koskevat toimenpiteet keskittyvät voimakkaasti uudisrakentamiseen, vaikka rakennuskantaan liittyvät uhat varsin kattavasti tunnistetaankin seurauksia käsittelevässä osuudessa (2.2.4.4) sekä tarkasteluaineistoissa (Riski ja haavoittuvuustarkastelun luku 6.1 Rakennettu ympäristö/yhdyskunnat ja rakennukset ja aineelliset vahingot sekä Alueellisten ominaispiirteiden ja haavoittuvuuksien tarkastelun Rakennettu ympäristö ja kulttuuriympäristö - osiossa s. 14). Rakennettu ympäristö, olemassa oleva rakennuskanta ja infrastruktuuri mukaan lukien, muodostaa valtaosan kansallisvarallisuudestamme. Lisäksi olemassa olevan rakennuskannan kestävä käyttö on keskeistä kestävä kehityksen ja hiilineutraaliuden tavoitteisiin pääsemisessä. Näillä perusteilla olisi ensiarvoisen tärkeää saada mukaan ympäristöhallinnon linjaamia toimenpiteitä myös olemassa olevan rakennuskannan sopeutumiseen liittyen. Erityisesti näitä tarvitaan suhteessa alussa esitettyihin päämääriin 2 ja 3 eli riskien arvioimiseen, ennaltaehkäisemiseen, varautumiseen ja hallitsemiseen (2.4).

8. Näkemyksenne teemasta 'Kuivuusriskien hallinta, luonnonvarojen käyttö ja hoito, luonnon monimuotoisuus ja luontopohjaiset ratkaisut' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Kokonaisuuden kuvaus, havainnot ja tavoitteet ovat oikeansuuntaisia ja kannatettavia. Todettakoon, että pitkäaikaisen kuivuuden vaikutuksista rakennettuun kulttuuriperintöön ja arkeologiseen kulttuuriperintöön ei ole riittävästi tietoa. Pitkään jatkuva kuivuus voi tuhota esimerkiksi suokerroksissa olevaa arkeologista kulttuuriperintöä veden pinnan laskiessa sekä eroosioherkillä alueilla sijaitsevia arkeologisia kohteita.

9. Näkemyksenne teemasta 'Terveyden suojeleminen ja edistäminen' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Kokonaisuuden kuvaus, havainnot ja tavoitteet ovat oikeansuuntaisia ja kannatettavia. Esim. vanhojen asuinrakennusten viilentämisen ratkaisuissa on hyvä tehdä yhteistyötä rakennussuojelun asiantuntijoiden kanssa.

10. Näkemyksenne teemasta 'Kulttuuriperinnön ja –ympäristön suojeleminen' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Tämän luvun (2.5.7.) kulttuuriperinnön ja -ympäristön taustatiedot ja kuvailut ovat asianmukaiset. On hyvä, että kuvailussa on korostettu kulttuuriperinnön ja kulttuuriympäristön merkitystä sekä ilmastonmuutokseen sopeutumisessa että sen hillinnässä. Kulttuuriperintö ja -ympäristö kytkeytyvät monin tavoin eri politiikka-aloille yhteiskunnassa.

Aineettoman kulttuuriperinnön alle on lueteltu mm. erilaisia käytäntöjä, tietoja ja taitoja. Tässä yhteydessä voisi tuoda esille myös monia taitoja ja käytäntöjä ylläpitävän elävän perinnön ja sen mahdollisuudet ilmasto- ja kestävyyskysymyksissä, esimerkkeinä perinteisen rakentamisen ja korjaamisen menetelmät (esim. korjaustaito.fi-sivusto), käsityön opetus kouluissa, jokamiehenoikeudet metsissä kuten marjastus ja sienestys.

Tavoite 15 on oikeansuuntainen ja kannatettava. On totta, että sekä ilmastonmuutoksen vaikutuksista kulttuuriperintöön, seurannasta ja haitallisten vaikutusten vähentämisen menetelmistä tarvitaan lisää tietoa, koulutusta ja kehittämistä. Tämä onnistuu vain riittävällä rahoituksella. Kuten suunnitelmatekstissä todetaan, parhaillaan päivitetään vuonna 2008 laadittua raporttia "Ilmastonmuutos ja kulttuuriympäristö. Tunnistetut vaikutukset ja haasteet." (Suomen ympäristö 44/2008) ympäristöministeriön johdolla.

Muiden toimialojen ilmastonmuutoksen hillintätoimien sekä luontokadon pysäyttämisen – sinänsä erittäin tarpeellisten – toimien mahdollisista haitallisista vaikutuksista kulttuuriperintöön tarvitaan lisää tietoa. Myös yhteistyö tavoitteiden yhteensovittamiseksi ja haitallisten vaikutusten vähentämiseksi on tarpeen. Esimerkkejä toimista, joilla voi olla haitallisia vaikutuksia kulttuuriperintöön, ovat sähkölinjojen maakaapelointi, tuulivoimaloiden rakentaminen, uomien perkaukset, kalataloudelliset kunnostukset, tulvavallit, vanhojen rakennusten viilentäminen koneellisesti tai energiatehokkuutta parantavat muutokset niissä. Yhteensovittamista tukee ennakoiva yhteistyö, jota on syytä vahvistaa entisestään.

On myönteistä ja tarpeellista, että tavoitteena on saada kulttuuriperintöalan toimijoita mukaan sopeutumistoimia valmisteleviin ryhmiin. Esim. ennakoinnin ja mallintamisen menetelmien kehittäminen vaatii sektorit ylittävää yhteistyötä, samoin varautuminen ja sopeuttamistoimien yhteensovittaminen. On myös varmistettava, että ryhmissä on mukana myös saamelaisen kulttuuriperinnön asiantuntijoita sekä alueellisten vastuumuseoiden edustajia. Tavoitteen 15 seurantamittarit vaikuttavat toimivilta. Seurantamittareihin voidaan lisätä vastaavasti esim. eri sektorien väliset yhteiset koulutustilaisuudet. Seurantamittareiden käytettävyys tulee varmistaa.

Toimenpide 15.1. (Poikkihallinnollinen osaaminen ja kulttuuriperinnön ja -ympäristön hoito) on oikeansuuntainen ja kannatettava. Näin voidaan turvata myös kulttuuriperinnön säilyminen ilmastonmuutokseen sopeutumisen ja haittojen vähentämisen hankkeissa. Lisäksi toiminta esim. yhdessä kentällä ja olemassa olevan tiedon yhteiskäyttö voi myös tuoda tehokkuutta ja kustannussäästöjä kestävyysvajeessa. Tähän tarvitaan toimialarajat ylittävää koordinoitua. Toiminnan varmistamisen kannalta on myös hyvä, että rahoitukseen on kiinnitetty huomiota.

Muuttuvat sää- ja luonnonolosuhteet aiheuttavat kulttuuriperintökohteiden suojelulle ja hoidolle uusia haasteita, joiden ratkaisuihin tarvitaan laajaa ympäristö- ja kulttuuriperintöalojen yhteistyötä. Suojelu- ja hoitotähtökuulmien lisäksi tulee tarkastella kohteiden käyttöä ja niihin liittyvän infran tuottamista ja ylläpitoa, mikäli tavoitteeksi otetaan esim. kotimaan luonto- ja kulttuurikohdematkailun kestävä lisääminen.

Toimenpide 15.2. (Kehitetään arviointimekanismeja, joilla voidaan arvioida ilmastonmuutoksen vaikutuksia kulttuuriperintöön ja kulttuuriympäristöön. Huomioidaan arviointi politiikkaohjelmien suunnittelussa ja seurannassa). Toimenpide on oikeansuuntainen ja kannatettava, vaikka toimenpiteestä puuttuu luonnoksessa yksityiskohtaisempi kuvaus. Museoviraston on valmis osallistumaan arviointimekanismi-kehitystyöhön.

Toimenpide 15.3. (mm. yhteistyö ja kulttuuriperintöalan osallistuminen viranomaisyhteistyöhön) on oikeansuuntainen ja kannatettava, vaikka toimenpiteestä puuttuu luonnoksessa yksityiskohtaisempi kuvaus. Kulttuuriympäristötyön toimijoiden näkökulma tulee monessa kohtaa lähelle kestävyteen liittyviä kysymyksiä. Esim. rakennusperinnön ja restauroinnin ammattilaisten eri aikakausien rakentamistapojen ja -materiaalien asiantuntemusta voidaan hyödyntää olemassa olevan rakennuskannan sopeutumiseen liittyvissä kysymyksissä.

Toimenpide 15.4. (Kehitetään kulttuuriperintö- ja kulttuuriympäristötiedon löydettävyyttä, laatua, käytettävyyttä ja yhteentoimivuutta) on oikeansuuntainen ja kannatettava. On hyvä, että RYHTI-hanke mainitaan.

11. Näkemyksenne teemasta 'Alue- ja kuntatason ilmatoriskien hallinta' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Kokonaisuuden kuvaus, havainnot ja tavoitteet ovat oikeansuuntaisia ja kannatettavia. On selvää, että alueilla ja alueiden käytössä, kunnissa, kaavoituksessa ja merialuesuunnittelussa voidaan vaikuttaa sekä ilmastonmuutoksen hillintään (esim. vihreä siirtymä) että siihen sopeutumiseen (esim. haittojen vähentäminen). Tässä keskeisiä ovat kestävä alueidenkäytön suunnitteluratkaisut ja yhdyskuntarakenteet. Alueidenkäytön näkökulmaa ja ratkaisuja voisi ehkä tuoda suunnitelmassa paremmin esiin.

On hyvä, että mm. aluekehityslakiin (756/2021) on nostettu mukaan ilmastoasiat osana alueellista kehittämistä.

Yleisesti voidaan todeta, että maakunta/aluetaso toimijoissa on syytä ottaa huomioon myös alueelliset vastuumuseot ja yhteistyö näiden kanssa oppaiden ja ohjeistusten tuottamiseksi myös kulttuuriympäristön näkökulmasta. Sama koskee myös esim. varautumistyötä.

12. Näkemyksenne teemasta 'Tietopohjan vahvistaminen ja tiedon jalkauttaminen' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Kokonaisuuden kuvaus, havainnot ja tavoitteet ovat oikeansuuntaisia ja kannatettavia. Tietopohjan vahvistamisessa sekä tutkimusohjelmissa (esim. toimenpide 19.5.) on hyvä huomioida myös kulttuuriperintö ja -ympäristö.

13. Näkemyksenne teemasta 'Viestintä ja vuorovaikutus' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Kokonaisuuden kuvaus, havainnot ja tavoitteet ovat oikeansuuntaisia ja kannatettavia. Esim. Ilmasto-opas.fi -sivustolla ja Ilmastonmuutos haltuun -uutiskirjeessä olisi hyvä esitellä myös kulttuuriperintöön liittyviä näkökulmia, kysymyksiä ja ratkaisuja.

14. Näkemyksenne teemasta 'Kansainvälinen yhteistyö' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Kokonaisuuden kuvaus, havainnot ja tavoitteet ovat oikeansuuntaisia ja kannatettavia. Maailmanlaajuisesti ilmastonmuutos ja luontokato ovat myös hyvin konkreettinen uhka kokonaisille kulttuureille ja kulttuuriperinnöille. Ilmastonmuutos on myös ihmisoikeuskysymys, jossa on kyse oikeudesta kulttuuriin ja kulttuuriperintöön.

Todettakoon, että esim. Itämeren alueen kulttuuriperintöyhteistyössä on käsitelty sekä ilmastonmuutoksen vaikutuksia rakennettuun kulttuuriympäristöön että vedenalaisen arkeologiseen kulttuuriperintöön. Myös haittojen vähentämisen menetelmiä on käsitelty. Lisäksi on

keskusteltu siitä, miten arkeologinen tieto voi auttaa meitä ymmärtämään menneitä ilmastonmuutoksia.

15. Näkemyksenne teemasta 'Sopeutumisen seuranta ja arviointi' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Kokonaisuuden kuvaus, havainnot ja tavoitteet ovat oikeansuuntaisia ja kannatettavia. Tässäkin osiossa on hyvä huomioida kulttuuriympäristö esim. indikaattorikokoelmassa.

16. Näkemyksenne luvun 2.5.13 lisäselvitystä vaativista toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Kokonaisuuden kuvaus, havainnot ja tavoitteet ovat oikeansuuntaisia ja kannatettavia. Esim. saamelaisten ilmastonmuutokseen sopeutumishjelma on kannatettava, sillä ilmastonmuutos vaarantaa jo nyt saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittamista. Samoin on kannatettava ilmastolain myötä perustettava saamelainen ilmastoneuvosto.

17. Miten arvoisitte suunnitelman toimenpiteiden vastuuttamista? Mahdolliset toimenpidekohtaiset ehdotuksenne toteuttajien lisäämiseksi tai poistamiseksi?

Valtion viranomaisena Museovirasto on sitoutunut edistämään toiminnassaan mahdollisuuksiensa mukaan sopeutumis suunnitelman mukaisten tavoitteiden toteutumista.

18. Millaisena näette oman organisaationne tai edustamanne tahon roolin sopeutumis suunnitelman tavoitteiden ja toimenpiteiden toteuttamisessa?

Nyt tarkasteltavana oleva kansallinen ilmastonmuutokseen sopeutumis suunnitelma on osa ilmastolain mukaista ilmastopolitiikan suunnittelujärjestelmää. Museovirasto kommentoi lausunnossaan 1.9.2022 valmisteilla ollutta uutta ilmastolakia. Alla virasto toistaa eräitä lausunnossaan esille nostamia seikkoja.

Sopeutumis suunnitelman tavoitteet ja toimet (sekä ilmastonmuutoksen tuomat riskit että myös ilmastonmuutoksen hillintätoimet) koskevat myös kulttuuriperintösektoria. Kulttuuriperintöalan tuleekin toimia aktiivisesti ilmastotavoitteiden mukaisesti, sillä kulttuuriperinnöllä on annettavaa ilmastonmuutokseen sopeutumiselle sekä myös kestäväälle kehitykselle. Ilmastonmuutoksen ja luonnonkadon myötä iso osa kulttuurista perintöämme on uhanalaista. Luonnon- ja kulttuuriperinnön suojeleminen tulee olla yhteneviä; tällä yhdistämisellä on tärkeä merkitys ilmastonmuutoksen hillinnässä ja siihen sopeutumisessa.

Suunnitelmaan olisi hyvä lisätä kulttuurisen kestävyuden käsite ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen kestävyuden rinnalle. Kulttuurinen kestävyys tarkoittaa kulttuurin ja kulttuuriperinnön monimuotoisuuden säilymistä, mahdollisuutta vuoropuheluun erilaisten kulttuurien välillä sekä ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävästä kehityksestä edistävien toimintatapojen vahvistamista.

Valtion viranomaisena ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelma koskee myös Museovirastoa, joka on sitoutunut edistämään toiminnassaan mahdollisuuksiensa mukaan sopeutumissuunnitelman tavoitteiden toteutumista. Virasto on määritellyt itselleen YK:n Agenda2030:n mukaiset vastuullisuustavoitteet kestävän kehityksen toimintaohjelmassaan.

19. Tarkemmat huomiot vaikutustenarvioinnista (Luku 2.6)

Vaikutusten arviointiin olisi hyvä lisätä taloudellisten, terveydellisten ja sosiaalisten vaikutusten rinnalle myös kulttuuriset vaikutukset.

20. Muut huomiot suunnitelmaluonnoksesta.

Valtionhallinnossa on valmistumassa tai valmistunut myös lukuisia muita suunnitelmia, ohjelmia ja strategioita, jotka liittyvä mm. alueidenkäyttöön, meriin ja kestäväan kehitykseen. Näitä ovat mm. merialuesuunnittelu, rannikkostrategia, Metsähallituksen merialueen luonnonvarasuunnitelma ja Suomen kansallinen YK:n merentutkimuksen kansallinen toimeenpanosuunnitelma. Olisi hyvä selvittää mm. näiden ohjelmien ja muiden vastaavien ohjelmien suhdetta sopeutumissuunnitelmaan.

Ilmastonmuutoksen vaikutusten lisääntyessä koskettavat ne yhä useammin ihmisten arkea, mistä syystä Museovirasto ehdottaa pohdittavaksi ihmistieteiden, erityisesti humanististen tieteiden asiantuntijuuden vahvistamista eri ratkaisuisa. Tässä voidaan ottaa mallia mm. meritieteiden vuosikymmenestä, jossa mukaan on otettu esim. ihmistieteet ja meriarkeologia.

Sopeutumissuunnitelman suhdetta juuri valmistuneeseen ilmastolakiin olisi hyvä selkeyttää sekä myös viimeistelyvaiheessa olevaan maankäyttö- ja rakennuslain uudistamiseen. Myös VAT-uudistamistyön yhteyksiä sopeutumissuunnitelmaan tulee tarkastella

Salmela Ulla
Museovirasto

Tikkanen Sallamaria
Museovirasto - Kulttuuriympäristöpalvelut